

Huggenäs kyrkogård

Fastighetsbeteckning: Kyrketorp 1:4

Allmän beskrivning och historik

Huggenäs socken ligger öster om Säffle. Huggenäs bildar tillsammans med Södra Ny den minsta församlingen i Säffle pastorat. Kyrkan ligger ca åtta kilometer öster om Säffle, längs landsvägen mellan Hög och Södra Ny. Huggenäs kyrkogård är också den minsta kyrkogården i kommunen, både storleksmässigt och till antal gravvårdar. Kyrkogården begränsas i öster och söder av naturmark och landsvägen, och i väster och norr av bebyggelse. I området finns öppen jordbruksmark, skogsmarker och spridd bebyggelse. Här finns också ett flertal fornlämningar som vittnar om att Huggenäsbygden varit ianspråktagen sedan mycket lång tid.

Befolkningsutveckling

1885: 795 invånare, 1961: 405 invånare, 2022: 366 invånare (Södra Ny – Huggenäs)

Gravskick och antal begravningar

Sedan kyrkogårdens återinvigning på 1970-talet finns endast urngravar här. Sedan 2016 har endast tre gravsättningar skett.

Kyrkogårdens historik

Socknens första kyrka, som ska ha varit en träkyrka jämnårig med dem i Södra Råda och Hammarö, lär ha legat vid Uggleberg några kilometer söderut, men platsen övergavs för den nuvarande.

År 1830 beskrivs kyrkogården vid en inventering som omhägnad med trästaket och planterad med lövträd. En rödfärgad klockstapel i trä stod vid kyrkans norra sida, och ett rödfärgat vintergravhus i trä fanns.

På 1830-talet slogs verksamheten samman med Södra Ny, och Huggenäs kyrkogård slutade att användas 1841. Huggenäs kyrka byggdes 1846 om till skolhus. Troligtvis återanvändes timmer och grundstenar från kyrkan till skolbyggnaden. I samband med detta togs de flesta gravvårdar bort. Delar av den gamla kyrkogården användes som skolgård och bland annat gymnastikredskap sattes upp. Skolgården omgärdades av ett trästaket. En lekplats fanns intill den före detta kyrkogården. Kyrkogården blev klassad som fast fornlämning.

På 1850-talet skulle Södra Nys kyrkogård utvidgas, men i stället för att delta i den utvidgningen beslutade huggenäsborna om att ansöka om att få använda sin gamla begravningsplats. Kyrkogården togs dock inte i bruk igen under den här tiden.

1945 upprättades ett förslag till återställande av den gamla kyrkogården. Staket och grindar skulle uppföras och ett kors skulle resas i kyrkogårdens sydöstra hörn. Riksantikvarieämbetet ansåg dock att det vore olämpligt att börja använda kyrkogården igen eftersom en skola låg precis intill.

1946 inhägnades en del av den dåvarande skolgården söder och öster om skolan för att skydda den gamla kyrkogården. Samma år restes en minnessten över den gamla kyrkan. Många sockenbor arbetade för att den kyrkliga verksamheten skulle återupptas, vilket ledde till att en klockstapel uppfördes 1956. Den ritades av arkitekten Martin Westerberg, som ritat ett trettiotal kyrkor och även medborgarhuset i Stockholm.

1958 kom förslag om att anlägga en rad med åtta urngravplatser på kyrkogårdens västra del. Man trodde inte att fler gravplatser skulle behövas då efterfrågan troligtvis inte skulle bli stor. 1966 lades skolan ned och huset byggdes om för att åter bli kyrka. Kyrkan invigdes 1972 och samtidigt började också kyrkogården att användas för gravsättning av urnor.

Huggenäs kyrkplats då huvudbyggnaden fungerade som skola. Klockstapeln var ännu inte uppförd. Fotograf Nils Ivan Svensson. Foto Riksantikvarieämbetet.

Gymnastikbom på skolgården – den före detta och nuvarande kyrkogården. Fotograf Nils Ivan Svensson. Foto Riksantikvarieämbetet

2018 övertogs kyrkan av "Föreningen för Huggenäs kyrka Säffle".

Kyrkogården idag

Kyrkoanläggningen nås från landsvägen genom en mindre väg som leder upp mot en parkeringsplats och intilliggande bostadsbebyggelse. Kyrkobyggnaden har en profan karaktär och kyrkogården är liten, enkelt utformad och med få gravvårdar. Klockstapeln berättar dock om platsens funktion.

Kyrkogården ligger på en höjd, högre placerad än omkringliggande landskap. Ingång till kyrkogården sker i dess nordöstra hörn. Här finns ingen mur eller annan omgärdning och därmed inte heller någon tydligt markerad ingång. Kyrkogården sträcker sig i vinklad form öster och söder om kyrkan. Kyrkogården omgärdas med granitstolpar med kätting mot kyrkan, med stödmur i öster och söder och häck i väster. Ekar växer innanför stödmuren.

På kyrkogården finns ett tjugotal gravvårdar, varav fem är äldre (fram till tidigt 1800-tal) och de övriga från 1970-talet och fram till idag.

En plattgång leder fram till minnesstenen som står i kyrkogårdens sydöstra hörn. Plattgångar finns också i kvarter 2. I övrigt finns på kyrkogården sammanhängande gräsytor.

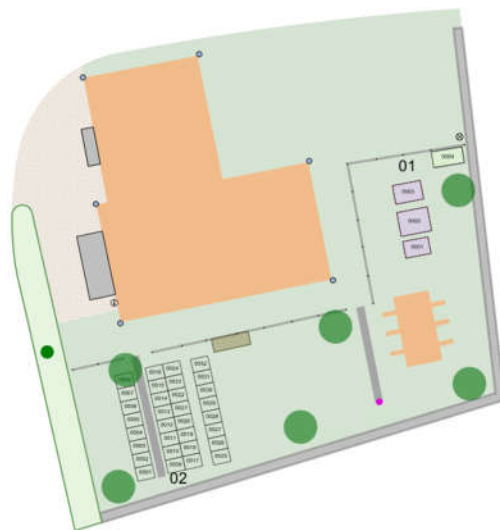
Minnesstenens inskription lyder: "Huggenäs Kyrka, Uppförd under medeltiden, i bruk till år 1842. Därefter som skola till år 1966. Återinvigdes som kyrka den 22 okt 1972". Det är minnesstenen som restes på 1940-talet som har fått en ny inskription. Delar av den tidigare inskriptionen finns kvar: "Fäderna sova i helgade grifter. Jag lever i skolen och leva. Joh. 14:19. Stenen restes anno 1946".

Kvarter

Kyrkogården är indelad i två kvarter: kvarter 1 öster om kyrkan och kvarter 2 söder om kyrkan. I kvarter 1 finns fyra äldre gravvårdar bevarade från den gamla kyrkogården. Tre är kalkstenshållar, från 1600- eller 1700-talet. En gravvård med smidesstaket från tidigt 1800-tal står i kyrkogårdens nordöstra hörn.

I kvarter 2 står en gravsten över "inspectoren" Sven Torssell, död 1826. De övriga gravvårdarna, vid inventeringen ca 20 stycken, har tillkommit efter återinvigningen på 1970-talet. Gravvårdarna står tätt i raka rader med nord-sydlig sträckning. Gravstenarna är låga och breda, med utformning typisk för tiden runt sekelskiftet 2000.

Grönt kulturarv

Träd

Kyrkogården omges av ekar, varav en i nordvästra hörnet är en pelarek.

Häckar och buskar

Längs med kyrkogårdens västra gräns växer häckkaragan.

Byggnader

Kyrkobyggnaden är en timrad en- och en halvplans vinkelbyggnad under tegeltäckt sadeltak. Kyrkdelen finns i byggnadens väst-östliga sträckning och församlingsutrymmen i den norra delen. Byggnaden vilar på en hög slammad naturstenssockel och ytterväggarna är klädda med faluröd lockpanel. Fönsteromfattningar och vindskivor är vitmålade. Huvudentré till kyrksalen finns i väster och över entrén sitter ett vitmålat kors. Entré till församlingsdelen finns i byggnadens västfasad.

I det sydöstra hörnet av kyrkogården står klockstapeln. Den är i trä och uppförd år 1956. Den står på åtta benpar och har en panelinklädd trähuv som är täckt med skiffer.

I direkt anslutning väster och norr om kyrkobyggnaden ligger boningshus med tillhörande ekonomibyggnader.

Kyrkan avyttrades 2018 och ägs nu av "Föreningen för Huggenäs kyrka Säffle".

Kyrkogårdsmuren

Huggenäs kyrkogård omgärdas av kallmurad stödmur mot öster och söder.

Muren inventerades 2015 inom ramen för stiftsprojektet "Stenmursprojektet i Karlstads stift", och dokumentationen finns i Säffle pastorats ägo.

Sammanfattning av kyrkogårdens karaktär

Huggenäs kyrkogård är en liten kyrkogård med endast ett tjugotal gravvårdar. Tre äldre gravhällar, en staketomgärdad gravplats och en gravsten från 1800-talet är kulturhistoriskt intressanta. Resten av gravvårdarna är tillkomna efter kyrkogårdens återinvigning på 1970-talet. Klockstapeln och minnesstenen över den tidigare kyrkan berättar om platsens historia som omväxlande kyrka och skola. Bostadsbebyggelse ligger nära intill kyrkogården och åt söder finns vyer ut över jordbrukslandskapet.

Lagskydd

Begravningsplatsen är tillkommen före 1940 och skyddas därmed av kulturmiljölagens 4 kapitel §11–15. Där står bland annat följande:

I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen.

- 1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,*
- 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad, fast anordning eller vegetation, eller*
- 3. för att ändra medveten gestaltning av vegetationen.*

Vid frågor kring förändringar och tillstånd kontakta Länsstyrelsen Värmland.

ATT SÄRSKILT TÄNKA PÅ I FÖRVALTNING OCH ANVÄNDNING AV KYRKOGÅRDEN

Viktigt för helheten

- Stenmuren som omger kyrkogården är ett viktigt arkitektoniskt element och avgränsar kyrkogården både fysiskt och symboliskt från omgivningen. Stenmuren ska bevaras. Muren inventerades 2015 inom ramen för stiftsprojektet Stenmursprojektet i Karlstads stift. Skötselråden i dokumentet bör följas.
- Omgärdningen mot kyrkan med kätting mellan stenstolpar. Denna avgränsning har knappast någon funktion idag men är ett spår av platsens historia som omväxlande kyrka-kyrkogård och skola-skolgård.
- Kyrkogårdens enkelhet och anspråkslöshet samt gravvårdarnas placering i rader i nord-sydlig sträckning.
- De äldre gravvårdarna som berättar att kyrkogården har en lång historia: tre äldre gravhällar och gravvården med smidesstaket.

- Minnesstenen som i korthet berättar om kyrkans och kyrkogårdens historia. • Mycket värdefulla gravanordningar, som är i pastoratets ägo, får inte avlägsnas från befintlig plats, ändras eller återupplåtas.
- Värdefulla gravanordningar, som är i pastoratets ägo, bör bevaras och inte avlägsnas från befintlig plats. När en gravanordning som klassats som värdefull är/ blir återlämnad kan gravvården/gravplatsen återanvändas. Återupplåtelse bör ske utifrån vad som bedöms lämpligt i varje enskilt fall. En ny gravrättsinnehavare kan då exempelvis slipa ned inskriptioner och förse gravvården med nya. En annan möjlighet är att man vänder på gravvården och gör en ny inskription. På så vis bevaras inskriptionen till eftervärlden. I vissa fall kan originalgravvården lämnas orörd och en ny liggande sten tillföras. Återanvända gravvårdar kan försees med en recyclingsymbol för att redovisa förändringen och för att uppmärksamma eventuell inskription på baksidan. Värdefulla gravanordningar kan även vara möjliga att återanvända som askgravlund.

Observera: För att få ta bort gravvårdar på kyrkogården krävs idag tillstånd från Länsstyrelsen. Detta gäller alla gravvårdar, d.v.s. även de som inte bedömts som värdefulla eller mycket värdefulla i denna bevarandeplan.

Grönt kulturarv

- Trädvårdsplanen ska följas. Trädbeståndet har miljöskapande värden och ska därför i möjligaste mån bevaras.

..

Huggenäs kyrkogård – mycket värdefulla gravvårdar

Gravnummer: 13 01 1*

Tillkomstår: 1600-tal

Urvalskriterier: Hög ålder

Karaktäristik: En av tre liggande stenhällar på kyrkogården. Dekor och inskription är knappt synlig. Kolonner som bär upp en textplatta syns.

Troligen har den legat över Skragge-familjens grav.

Gravnummer: 13 01 2*

Tillkomstår: Sent 1600-tal till tidigt 1700-tal

Urvalskriterier: Hög ålder

Karaktäristik: En av tre liggande stenhällar på kyrkogården. Dekoren är till stor del bortnött, men synligt är fortfarande ett vapen med en sköld med hjälm, en ros och nedhängande akantusblad.

Inskriptionen är knappt läsbar, men ska ha varit: Här under hvilar sig Roose Familien af Hielmsäter, Rosenborg och Stömmiö". Möjligtvis kan året 16x9 utläsas på stenen. Stenen ska tidigare ha legat vid altaret inne i kyrkan.

Gravnummer: 13 01 3*

Tillkomstår: 1600-talets andra hälft

Urvalskriterier: Hög ålder

Karaktäristik: En av tre liggande stenhällar på kyrkogården; den bäst bevarade med tydligast dekor. Porträttgravhällen föreställer troligen kyrkoherden Jesperus Thorstani Ek och hans hustru. Jesperus avled 1665. På gravvården finns även en sköld och i hörnen finns cirklar med dekor i (rosor och änglahuvuden?). På stenens nedre del finns en yta där en inskription kan ha funnits. Tidigare fanns inskription runt hela ramen, men den är oläslig.

Gravnummer: 13 01 4*

Tillkomstår: Troligtvis 1830-tal

Urvalskriterier: Hög ålder, material – smidesstaket, miljöskapande värde

Karaktäristik: Grav med enkelt utformat smidesstaket. Ingen gravsten eller inskription finns. Hörnstolpar samt stolpar på långsidorna kröns av klot.

Gravnummer: 13 02 1*

Tillkomstår: ca 1826

Urvalskriterier: Hög ålder, pedagogiskt värde, miljöskapande värde

Karaktäristik: Äldre gravsten som står i en rad med gravvårdar från sent 1900-tal. Stenen smalnar av uppåt och avslutas med spetsig topp.

Inskriptioner på både fram- och baksida: Här hvilar Inspektoren Hr Sven Torssell Född 4 apr 1756 Död 2 apr 1826. 2 Cor. 1.12 och Maka och 9 sorgande barn reste stenen.

Värdefull gravvård Huggenäs

13 02 02